

زندگی نامه تفصیلی^۱ نیکولاس رشر^۲

ترجمه و تألیف:
بهنام داداش‌زاده

نیکولاس رشر یا نیکولا رشر^۳ در سال ۱۹۲۸م در هاگن^۴ آلمان به دنیا آمد، جایی که پدرش، پس از خدمت در ارتش آلمان در طول جنگ جهانی اول به عنوان افسر، دفتری حقوقی دایر کرده بود. او از خویشاوندان آسکار رشر مشهور است.^۵ خانواده او در سال ۱۹۳۸م به ایالات متحده مهاجرت نمودند و وی در آنجا به تحصیل پرداخته، مدرک دکترا را در سال ۱۹۵۱ از دانشگاه پرینستون^۶، در حالی که تنها ۲۲ سال داشت، اخذ نمود. رشر تا سال ۱۹۶۱م در دانشگاه پیتزبورگ^۷، به عنوان استاد فلسفه و همچنین رئیس «مرکز فلسفه علم»، به تدریس مشغول بود. او، در جریان سوابق دانشگاهی فراوانش، بیش از ۳۰۰ مقاله در مجلات علمی به چاپ رسانده و در دانش‌نامه‌ها و آثار مرجع فراوانی مشارکت جسته و در حدود ۱۰۰ کتاب در حوزه‌های مختلف فلسفی از جمله معرفت‌شناسی، مابعدالطبیعه، نظریه ارزش و فلسفه اجتماعی، منطق، فلسفه علم و تاریخ فلسفه نگاشته است.

رشر در یک دوره تحقیقاتی پر ثمر که بیش از شش دهه به طول انجامید، خود را به عنوان فیلسوفی نظام‌مند با سبک قدیم معرفی نمود. کار او الگوهای چند جانبه‌ای از موضوعات فلسفی بنیادین را به نمایش می‌گذارد که رشته افکار، از آرمان‌گرایی تا عمل‌گرایی، را به هم می‌بافد. او جدای از این امر خطیر، در موضوعاتی چون منطق (نظام‌های مفهومی منطق چند ارزشی)، تاریخ منطق (نظریه عربی مربوط به قرون وسطی در مورد قیاس‌های موجهه)، نظریه شناخت (حدود معرفت به عنوان روشی کمی در معرفت‌شناسی نظری) و فلسفه علم (نظریه تأخیر لگاریتمی در پیشرفت علمی)، به انحای گوناگون، مشارکت ورزیده است. او همچنین در حوزه فوتوریسم یا آینده‌گرایی^۸ به کار پرداخته است و در کنار آلف هلمر^۹ و نورمن دالکی^{۱۰}، به عنوان آغازگر روش به اصطلاح دلفی پیش‌بینی به شمار می‌آید.

بیش از ۱۰ کتاب در مورد ابعاد مختلف کار فلسفی رشر، در سال‌های اخیر به چاپ رسیده است. او به عنوان عضو در «فرهنگستان اروپا»^{۱۱}، «انجمن شاهانه کانادا»^{۱۲}، «مؤسسه بین‌المللی فلسفه»^{۱۳} و «فرهنگستان بین‌المللی علم و فلسفه»^{۱۴} پذیرفته شده است. وی دکترای افتخاری هشت دانشگاه از سه قاره جهان را داراست. همکاران وی، او را به عنوان عضو افتخاری «آموزشگاه کریس کریستی»^{۱۵}، «آکسفورد» برگزیدند. در سال ۱۹۸۳م «جایزه علوم انسانی الکساندر فون هامبولت»^{۱۶} را که در تقدیر از تلاش‌های محققانه دانشمندان علوم انسانی برجسته دنیا اهدا می‌گردد، دریافت نمود. در سال ۲۰۰۷م به مدال آکوئیناس از انجمن فلسفی کاتولیک آمریکا دست یافت. کتاب وی در سال ۲۰۰۵ با عنوان تأملات مدرسی (از انتشارات دانشگاه کاتولیک آمریکا) «جایزه کاردینال مرسییر»^{۱۷} را عاید خود ساخت. تصویر روشنی از سیر عقلی و شخصی رشر در خودزیست‌نامه‌نگاری او در سال ۲۰۰۵ (از انتشارات فرانکفورت) ارائه شده است.

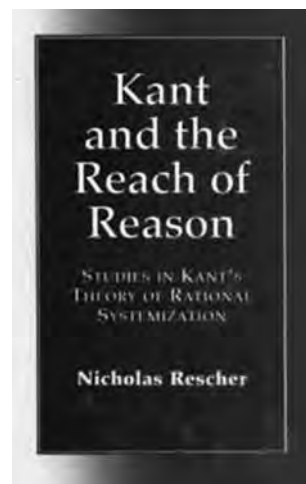
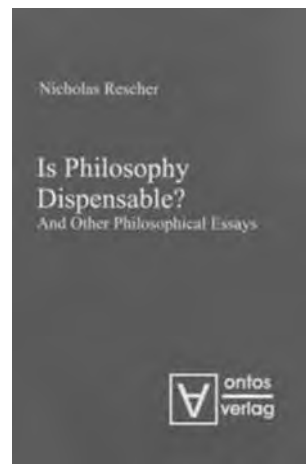
از سال ۱۹۶۴م تا سال ۱۹۹۳م فصل‌نامه فلسفی آمریکایی و برای سال‌های زیادی فصل‌نامه تاریخ فلسفه را به عنوان سردبیر منتشر کرد. در طول سال‌های ۱۹۶۹م تا ۱۹۷۵م به عنوان دبیر کل اتحادیه بین‌المللی تاریخ و فلسفه علم^{۱۸} (یکی از سازمان‌های یونسکو) به خدمت پرداخت. ریاست انجمن‌های چون: انجمن فلسفی آمریکا، انجمن کاتولیک فلسفی آمریکا و انجمن مابعدالطبیعه آمریکا و انجمن چارلز پیپرس قدیس و انجمن لایب‌نیتز آمریکا از جمله فعالیت‌های او به‌شمار می‌آید. کار وی برای سال‌هاست که توسط نهادهای علوم ملی مورد حمایت واقع می‌شد.

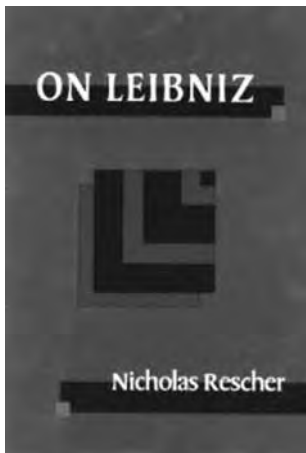
رشر پس از اولین کار بر موضوعاتی در منطق صوری و تاریخ منطق، از اواخر دهه ۱۹۶۰م، پژوهش‌های خود را عمدتاً وقف مسائل مابعدالطبیعه و نظریه شناخت یا معرفت‌شناسی کرد. او در نوشته‌هایش در صدد برآمده است تا سنت آرمان‌گرایانه در معرفت‌شناسی و مابعدالطبیعه را در پرتو روش‌های مأخوذ از عمل‌گرایی آمریکایی احیا کند. کار او در این زمینه، گرایش قرن ۱۹ در جهت نظام‌مندی گسترده را با گرایشی آمریکایی-انگلیسی برای تحقیقات تخصصی با استفاده از ابزارهای صوری جدید تحلیل فلسفی در هم آمیخته است. روش او در فلسفه، به نحو جامع، در اثری سه‌بخشی با عنوان نظام آرمان‌گرایانه^{۲۰} که توسط انتشارات دانشگاه پرینستون در سال‌های ۱۹۹۳-۱۹۹۱م به چاپ رسید، شرح داده شده است. رشر، همچنین، به علائق تاریخ فلسفه تنوع بخشیده، و به همان نحو که در مورد لایب‌نیتز، کانت و پیپرس^{۲۱}، به قلم فرسایی پرداخته به شکل گسترده‌ای در فلسفه قرون وسطی پژوهش کرده است. وی در اوایل کار خود به مطالعاتی گسترده در آثار عربی قرون وسطی در منطق پرداخت و اولین کسی بود که اهمیت این آثار در نظریه موجهات زمانی را روشن ساخت.

دغدغه‌های فلسفی رشر در این سال‌های اخیر عبارت‌اند از: احیای آرمان‌گرایی به نحو کلی و نظریه انسجام صدق به طور خاص، احیا و بازسازی عمل‌گرایی؛ تطور منطق ناسازگاری‌پذیر^{۲۲} و سیر نظریه تأخیر تصاعدی پیشرفت علمی^{۲۳}.

در تولید صنعتی، ابزارهای ماشینی ابزارهایی با قابلیت خلق ابزارهای دیگر هستند. در قیاس با این مطلب، رشر نیز به دلیل خلق ابزارهای ماشینی فلسفی - یعنی مفاهیم و نظریه‌های مفید برای پیشرفت آینده اندیشه‌های فلسفی - شهرت دارد. این ابزارها اغلب با نام منتخب وی و یا در موارد گوناگونی با مفهومی خاص برگرفته از مفهومی که با نام رشر همراه است، خوانده می‌شوند. دانش‌نامه زیست‌کردارشناسی^{۲۴} مقاله رشر در سال ۱۹۶۹ در این موضوع که بارها تجدید چاپ شد را به عنوان یکی از نخستین پژوهش‌ها در این زمینه، یادآور می‌شود.

رشر در سرتاسر سابقه کاری خود به شرح و توضیح پیشرفت‌هایی اشتغال دارد که به واسطه آن‌ها اساس دانش (دانش علمی به نحو خاص) ریخته شده، نظام می‌یابد. با این حال، این امر را با کتاب پیشرفت علمی در سال ۱۹۷۶م (منتشر شده توسط بلکلوز آکسفورد^{۲۵} در سال ۱۹۷۸م) آغاز می‌نماید و دغدغه وی در خصوص ماهیت اطلاعات

سمت و سوی کمی به خود گرفته، سرانجام به تألیف کتاب وی با عنوان حدودشناسی معرفت^{۲۶} در سال ۲۰۰۵ (انتشارات دانشگاه کمبریج) منجر می‌گردد که آغازگر طرح تنظیم و توضیح نظریه عام معرفت از نقطه نظری کمی شد. رشر، همچنین، تلاش حائز اهمیتی را صرف تحقیق در مورد حدود علم و دانش بشری به طور عام و تأکید بر غیر عملی بودن دسترسی به فهمی کنونی از پیشرفت ادراکی آینده به طور خاص نموده است. او از آن جهت که تقدم شناختی بر روش‌های علوم طبیعی را منبعی قرار می‌دهد هم برای فهم جهان مادی و هم برای جهت‌دهی عملکرد ما در آن، در معرفت‌شناسی و فلسفه علم به نحو شایسته‌ای به یک عمل‌گرایی تحلیلی ملقب گشته است. این بخشی از انسجام‌گرووی رشر است که علم بهترین هماهنگ کننده اطلاعات ناشی از تجربه و فرضی است که در تلاش برای حل سؤالات خود در نظر می‌گیریم.

نظریه عمل‌گرایانه معرفت رشر با عمل‌گرایی «سودگرایی»^{۲۷} متفاوت است که یک نظریه را زمانی صادق یا موجه می‌داند که پذیرفتن آن سودی در پی داشته باشد. در عوض، عمل‌گرایی رشر روش‌مند است به این معنا که یک نظریه زمانی صادق یا موجه است که بر استفاده از روش‌هایی استوار باشد که سودمندی خود را، مثلاً با پیش‌بینی‌های موفق‌آمیز، به اثبات رسانده باشند. پس در نظر وی سودمندی در معنایی دیگر به کار رفته است.

رشر در حالی که اولویت خاصی برای امور ممکن و استقرائی و روش‌های علوم طبیعی به عنوان محصولات طبیعی تکامل فرهنگی قائل است، با این حال نمی‌پذیرد که تنها مسائل به حق جواب‌پذیر آنهایی هستند که در سایه روش‌های علم طبیعی پاسخ داده شوند. او از مابعدالطبیعه به عنوان تعاملی فلسفی به قصد تحقیق و توضیح پیش‌فرض‌های طبیعیات به دفاع می‌پردازد، کاری که علم طبیعی نمی‌تواند به آن نایل آید مگر با گرفتار آمدن در دام دور. همچنین، مدعی است که توجیه‌هایی چنین پیش‌فرض‌هایی تنها پس از قبول آنها به عنوان واسطه‌های برآورنده نیاز اتفاق می‌افتد.

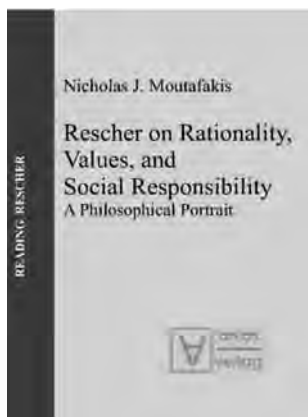
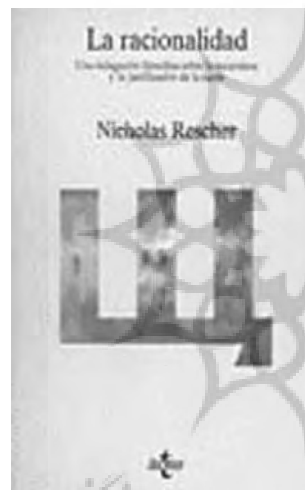
تأکیدی بر نقش فرض‌های منسوب به فهم عرفی^{۲۸} در تطور دانش از دیگر خصیصه‌های کار رشر است. او در مسئله آرمان‌گرایی علمی به دنبال ساختار خاصی از ابزارگرایی^{۲۹} در علم است، بدون پشتیبانی از آن به عنوان یک بافت کامل در موضوع دانش حقیقی. از نظر رشر باورهای فهم عرفی (آن دسته از باورها که صدق‌شان چنان بدیهی است که حتی نمی‌توان شرایطی واقعی را فرض نمود که تحت آن شرایط کاذب باشند) در صورت توصیف صحیح از جهان مادی توفیق می‌یابند، زیرا چنین باورهایی به قدر کافی می‌بهم‌اند که نتوانند بازنگری ارزش صدق را برتابند. با این حال باورهای علمی ما بر تمامی این گونه مبهمات ارجحیت دارند.

شاید یکی از چشمگیرترین کارهای گوناگون او، نظریه پیشرفت فن‌آوری محور در علم طبیعی در همین اثر یعنی پیشرفت علمی (منتشر شده در سال ۱۹۷۸م) باشد، با لحاظی مجدد در ضمن کمیتی پرماتر از نظریه معرفت در اثر دیگرشی یعنی حدودشناسی معرفت (منتشر شده در سال ۲۰۰۵م). این رویکرد معرفت‌شناختی بازتاب وسیعی داشت، در حالی که اثر سابق در میان اندک کتاب‌هایی از فلاسفه معاصر آمریکایی قرار داشت که به فرانسه ترجمه شد.

موضوع پی در پی در فلسفه رشر حدود ادراکی انسان و نقص (و عدم قابلیت کمال) دانش بشری است. با این حال، در برابر شکاکیت، پوچ‌گرایی یا نسبی‌گرایی سر تسلیم فرود نیاورده، همگی را صراحتاً مردود اعلام می‌نماید. او بر اساس مبانی عمل‌گرایی استدلال می‌نماید که واقعیتی عینی در کار است که قابل فهم است و صدق آن را می‌توان توسط عقل بشری دریافت و اگرچه دانش تام ناممکن است اما دانش کافی برای واقعیت بخشیدن به اهداف انسان ممکن است.

رویکرد رشر از طرفی آرمان‌گرایانه است، زیرا به اولیت‌بندی پیش‌فرض‌های مستقر در ذهن می‌پردازد و نیز به این دلیل که انسجام نظام‌مند را معیار صدق تلقی می‌نماید و از سوی دیگر خطاپذیر است، زیرا زیر بار این امر نمی‌رود که دانش بتواند فراتر از تقریبی ناقص به واقعیت رود و از سویی عمل‌گرایانه است، زیرا مدعی است که اعتبار مدعیات معرفتی مبتنی بر سودمندی آن‌ها در پیش‌برد اهداف بشری است. عمل‌گرایی رشر نوعی عمل‌گرایی عینی از آنچه غیر شخصی است، را به تصویر می‌کشد، بر خلاف عمل‌گرایی شخصی^{۳۰} از آنچه در رابطه با من یا ما معنا می‌یابد. این نگرش تنها در خصوص الزامات واقعی ما نبوده، در مورد تعهدات ارزشی ما نیز به کار می‌رود. بر

رشر
در یک دوره
تحقیقات پرثمر
که بیش از شش دهه
به طول انجامید،
خود را به عنوان
فلسوفی نظام‌مند
با سبک قدیم
معرفی نمود.

اساس دیدگاه وی، ارزش‌ها عینیت را تضمین می‌نمایند، زیرا رویکرد واقع‌انگاری بشری برنامه‌های بنیادین خاصی را به ما تحمیل می‌نماید که ساخته و پرداخته ما نبوده یا به نحو آزادانه انتخاب نمی‌شوند. از نظر وی، نمی‌توان در این حیطة، به نحو صحیح، به اندیشه پرداخت.

یکی دیگر از خصیصه‌های روش رشر تلفیق نظام‌مند موضوعات ارزش‌محور (یعنی هنجارها، خواه ادراکی یا انفعالی) و موضوعات مرتبط با واقعیت مقدّر است. از نظر وی اخلاق اساساً ضامنی برای واقعیت است. بنابراین اخلاق موضوعات مرتبط با واقع و ارزش را در یک مجموعه کامل به هم پیوند می‌زند. علاوه بر این، ارزش‌شناسی^{۳۱} در نظام رشر در صدد استنباط ارزش‌ها از اهداف و احتیاجات بشری و ارزش‌گذاری مدعیات علمی در پرتو آن‌هاست. دغدغه وی در رابطه با ارزش‌های بشری منجر به این شده است که به پسا اثبات‌گرا^{۳۲} متصف گردد.

رشر در سال‌های ۱۹۹۰-۱۹۸۰م به شکلی روزافزون به موضوعات مربوط به مابعدالطبیعه و روش‌شناسی فلسفی اشتغال داشت. او با جزئیات قابل توجهی و با دیدگاهی جدلی و نقضی در باب سیر و تکامل فلسفه به بحث می‌پردازد. نظریه عام وی در خصوص تناقض‌ها توسط خود او در حوزه‌های گوناگونی چون فرافلسفه^{۳۳}، نظریه پارادوکس و معرفت‌شناسی شرایط یا استدلال‌های خلاف واقع^{۳۴} به کار گرفته شده است.

رشر از دیدگاهی مابعدالطبیعی که آن را معیار‌گرایی فلسفی^{۳۵} می‌نامد، حمایت می‌کند. برای نمونه، به گمان وی دانش بشری اساساً باوری است که به نحو موجهی صادق تلقی می‌شود. مثال‌های نقض معمول در مقابل تعریف قدیمی از معرفت یعنی باور صادق موجه، این حقیقت را نادیده می‌گیرند که نظرات ما بر تعمیم‌های محدودی مبتنی است که در معرض بازنگری قرار گرفته، بنابراین آنچه را به نحو متداول و هنجار مسئله است، به جای آنچه ضرورتاً و بدون استثنا چنین است باز می‌نماید. فلسفه سنتی بیش از حد درگیر ضرورت‌های انتزاعی از اصول کلی است، تا آنجا که فهمی از جهان به عنوان چیزی که بالفعل مورد تجربه است نیز به دست نمی‌دهد و بهای این تعمیم‌های فلسفی تفسیرپذیر، اعتراف به نامحدودی نظرات فلسفی است.

با این حال، رشر به شدت با پوچ‌گرایی رایج عصر پسا‌فلسفی^{۳۶} مخالفت می‌نماید. او، علی‌رغم اذعان به کثرت‌گرایی^{۳۷} فراگیر زمانه، به جست و جویی فلسفی به روش سنتی برای حقیقت وفادار می‌ماند، با آگاهی از این که دیدگاه‌های اشخاص یقیناً بازتابی از اختلاف در پیشینه‌های تجربی و سرشت آن‌ها است. تنوع غیر قابل انکار شرایط زیستی انسان‌ها باعث تقویت شکاکیت یا نسبی‌گرایی نخواهد بود و عینیت در ضمن شرایط همچنان باقی است.

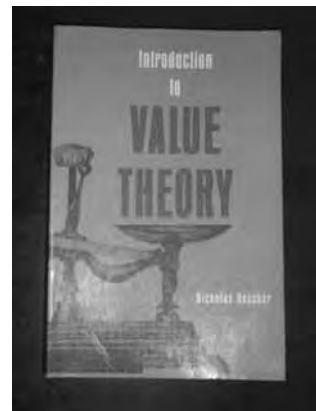
مجموعه مفصلی از مقالات گردآوری شده‌ی رشر، توسط انتشارات آنتوس ورلاگ فرانکفورت^{۳۸} در دست چاپ است. این مجموعه که حاوی بیش از ۱۲۰ مقاله در تقریباً ۱۷ مجلد است، دورنمای کاملی از آثار رشر در بسیاری حوزه‌های فلسفی ارائه داده، و به خوبی نظرات اصلی و رویکردهای فلسفی او را معرفی می‌کند.

برخی نظرات و ابداعاتی که با نام رشر همراه است عبارتند از:

- سور رشر^{۳۹} در منطق نمادین
- قانون رشر در خصوص برآیندهای لوگاریتمی^{۴۰} (همچنین اصل رشر در برآیندهای حاشیه‌ای^{۴۱} رو به کاهش) در حدودشناسی علم^{۴۲}
- معیار حدوسط مؤثر رشر^{۴۳} در نظریه عدل منتشر^{۴۴}
- دستگاه استنتاجی دینز-رشر^{۴۵} (همچنین استلزام رشر-دینز^{۴۶}) در منطق غیرمعیار^{۴۷}
- استلزام رشر-گینز^{۴۸} در منطق چند ارزشی
- نسبت تالی رشر-مانور^{۴۹} در منطق چندگونگی^{۵۰}
- معناشناسی رشر-یراندون^{۵۱} در منطق فراسازگار^{۵۲}
- الگو (یا نظریه) رشر در مورد مباحثه‌ی صوری در جدل
- عامل رشر^{۵۳} در منطق زمانی

برای جزئیات بیشتر در خصوص نیکولاس رشر و آثار وی می‌توانید به سایت او مراجعه نمایید:

<http://www.pitt.edu/~rescher/>

پی‌نوشت‌ها

۲۵. زیست‌کردارشناسی یا علم الاخلاق زیست‌شناسی: بررسی مسایل فلسفی و اخلاقی ناشی از پیشرفت‌های پزشکی و علمی.

19. Blackwells of Oxford
20. Epistemetrics
21. utilitarian pragmatism
22. common sensical presumptions

۳۰. ابزارگرایی (instrumentalism): عقاید همچون ابزاری هستند که ما را در هماهنگی با محیط یاری می‌دهند و اثبات خوبی آنها در میزان مؤثر بودن آنهاست.

23. subjective

۳۲. ارزش‌شناسی (axiology): بخشی از فلسفه که با ماهیت ارزش‌ها و انواع ارزش‌های مذهبی و اخلاقی و زیبایی‌شناسی و غیره سر و کار دارد.

24. post-positivistic
25. metaphilosophy
26. epistemology of conditions/
counterfactual reasonings

27. philosophical standardism
28. post-philosophical age
29. pluralism

30. ONTOS Verlag of Frankfurt
31. Rescher Quantifier
32. Rescher Law of Logarithmic

Returns

33. Recher Principle of Decreasing

Marginal Returns

34. scientometrics
35. Rescher's Effective Average

Measure

36. distributive justice
37. Dienes-Rescher Inference

Engine

38. Rescher-Dienes Implication
39. nonstandard logic
40. Rescher-Gaines Implication
41. Rescher-Manor Consequence

Relation

42. nonmonotonic logic
43. Rescher-Brandon Semantics
44. paraconsistent logic
45. Rescher's Operator

۱. تمامی مطالب این زندگی‌نامه در ارتباطی شخصی با خود نیکولاس رشر و از طریق ایمیل به دست اینجانب رسیده و سپس ترجمه شده است.

۲. برای زندگی‌نامه‌ای مختصر از وی می‌توانید ر.ک: زراعت پیشه، محمود، «نقد و بررسی مبانی مطالعات رشر در تاریخ منطق دوره اسلامی»، کتاب ماه فلسفه (ماهنامه تخصصی)، سال دوم، ش ۱۵، آذر ۱۳۸۷، صص: ۵۴-۵۳ و یا نبوی، لطف الله، منطق سینوی به روایت نیکولاس رشر، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ نخست، ۱۳۸۱، صص: ۸-۷.

1. Nicholas Rescher

2. Hagen

۵. از قرار معلوم نیکولاس رشر به اسکار رشر ارادت خاصی دارد. زیرا کتاب نخست خود در تاریخ منطق دوره اسلامی را هدیه‌ای به وی معرفی می‌نماید (ر.ک: رشر، ۱۹۶۳: ۶).

3. Princeton

4. Pittsburgh

۸. جنبشی که توسط نقاشان ایتالیایی کمی پیش از جنگ جهانی اول در مخالفت با سنت‌گرایی هنری آغاز شد.

5. Olaf Helmer

6. Norman Dalkey

7. Academia Europaea

8. Royal Society of Canada

9. Institut Internationale de

Philosophie

10. Academie International de Philosophie des Sciences

11. Corpus Christi College

۱۶. دانشمندی آلمانی در سال‌های ۱۸۵۹-۱۷۶۹.

12. Alexander von Humboldt

humanities

13. Cardinal Mercier prize

14. International Union of History and Philosophy of Science

15. A System of Pragmatic

Idealism

16. Peirce

17. Inconsistency-tolerant logic

18. An exponential retardation theory of scientific progress